

ДВА РАННЬОСЕРЕДНЬОВІЧНІ СКАРБИ З ТЕРИТОРІЇ ПОРОССЯ

Наприкінці минулого століття поблизу сс. Малий Ржавець та Горобіївка, на території сучасного Канівського р-ну Черкаської області, було знайдено два скарби срібних жіночих прикрас.

Малоржавецький, який експонується в Музеї історичних коштовностей України, було знайдено у 1889 р. До його складу входили дві шийні гривни, виготовлені з товстого срібного стрижня та вкриті густими спіральними борознами, два наручні браслети з потовщеними, круглими в розрізі кінцями, шість дротяних скроневих підвісок з одного кінця закручених в спіраль у 6-9 обертів і позолочених. На двох кільцях коло спіралі обмотка з гранованого дроту, і два навушники.

Горобіївський скарб було випадково виявлено у 1881 р. Він надійшов в Археологічну Комісію до Санкт-Петербурга, де речі було замальовано, а оригінали відправлено до Києва, оскільки, на думку членів комісії вони не мали наукової цінності. До наших днів вони не збереглися.

Згідно з існуючими малюнками до складу Горобіївського скарбу входили: шийна гривна, уламок браслета з розширеними порожнистими кінцями, дві плоскі неорнаментовані срібні платівки довжиною 3 та 6 см і шириною 0,5см та чотирикутна платівка розмірами 3х3см, вкрита гравійованим орнаментом. Гривна, подібно до малоржавецьких, була виготовлена з товстого срібного прута, що потоншувався до кінців. Його поверхня вкрита густими спіралеподібними канелюрами, а на одному кінці, що зберігся, була сидлоподібна петля з повздовжнім ребром посередині. Кований срібний браслет з розширеними порожнистими кінцями мав кілька повздовжніх граней. Його виготовлено з круглого стержня, кінці якого було розплющено, а потім загнуто так, що утворились розширені кінці [Корзухина, 1996-С.359,-С.597, табл.7,1-4].

Обидва комплекси, як малоржавецький так і горобіївський, відносяться до групи скарбів поширених в Лісостеповій смузі Середнього Придніпров'я та на Лівобережній його частині. Розповсюджені вони, переважно, в ареалі пеньківської, а частково, колочинської культур. Найвідомішими з них є Марти-

нівський та Хацьківський скарби з території Поросся, Колосківський, Ново Одеський, Трубчівський та Гапонівський на Лівобережжі Дніпра та ін., що відносяться до другої половини VII ст.н.е. На сьогодні відомо близько 20 таких скарбів, останній з яких було виявлено біля с.Гапоново в Курській області. Традиційно вважається, що до складу, цих комплексів входять жіночі прикраси (пальчаті фібули, наручні браслети, шийні гривни, підвіски, тощо) та предмети чоловічого лаштунку (поясні пряжки, наконечники, бляшки та ін.).

Ше одна група лісостепових скарбів типу Пастирського - Харівки відноситься до кінця VII - першої половини VIII ст. Вони походять, як з Поросся (Самгородок, Пастирське) так і з Лівобережжя Дніпра (Харівка, Зайцево). До їх складу входили, переважно, оздоби жіночого убору (антропоморфні фібули, зірчаті та ліхтарикоподібні скроневі підвіски тощо).

Комплекси з Малого Ржавця та Горобіївки включають дуже схожі, хоча й не ідентичні жіночі прикраси. Найбільша схожість спостерігається між шийними гривнами, аналогії яким відомі серед речей Харівського скарбу першої половини VIII ст.н.е. Що стосується наручних браслетів то вони хоча й схожі між собою, але мають суттєву відмінність. Малоржавецькі оздоби суцільні, а горобіївська - з порожнистими кінцями. Аналогії суцільним браслетам відомі серед речей Мартинівського та Хацьківського скарбів другої половини VII ст.н.е. та на Пастирському городищі, яке датується останньою чвертю VII - серединою VIII ст.н.е. Браслет з порожнистими кінцями з Горобіївки має аналогії серед речей Пастирського 1949 р., Зайцівського, Харівського скарбів і скарбу із Самгородка, які відносяться до кінця VII - середини VIII ст.н.е. Спіралеподібні скроневі підвіски аналогічні малоржавецьким входили до складу Мартинівського, Козіївського, Суджанського, Трубчевського та Гапонівського скарбів другої половини VII ст.н.е.

Навушники з Малого Ржавця мають близькі аналогії в Мартинівському скарбі. Не з'ясоване остаточно їх призначення. Б.О.Рибаків вбачав у них деталі жіночого убору на зразок російського кокошника. Але більш прийнятною є думка С.В.Коршенко, що вважав їх деталями шолома.

Таким чином скарб із Малого Ржавця за основними категоріями прикрас (скроневі кільця, браслети, навушники) наближається до наборів з лісостепових скарбів другої половини VII ст. типу Мартинівки. Натомість, специфічний браслет з порожнистими кінцями з Горобіївки є типовою ознакою Пас-

гирсько-Харівських скарбів кінця VII - середини VIII ст. Однаковими в обох місцезнаходженнях були виті шийні гривни, які в Харівському скарбі датуються кінцем VII - серединою VIII ст. Виходячи з хронології означених речей можна дійти висновку, що скарб із Малого Ржавця слід датувати другою половиною VII ст., а скарб із Горобіївки кінцем VII - серединою VIII ст. Ці два набори загалом відносяться до різних хронологічних періодів, хоча інтервал між їх випаданням в землю не міг бути значним, сягаючи одного - двох десятиріч, які найімовірніше припадають на кінець VII - початок VIII ст. н.е.

Таким чином, старішим є скарб із Малого Ржавця, який відноситься до лісостепових скарбів типу Мартинівки - Трубчевська, а молодшим Горобіївський скарб, який за більшістю прикрас входить до скарбів типу Пастирського - Харівки.

Комар О.В.

Інститут археології НАН України

ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ГЛОДОСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

Надзвичайна близькість інвентаря глodosького комплексу до раніше відкритої Вознесенки дозволила А.Т.Сміленко висловити гіпотезу не лише про їх синхронність та однокультурність, а й про їх належність одному військовому загону, чий вождь загинув у сутичці з ворогами і був похований у Глodosах прямо на місці військового табору (9, с.54-56). Проте блискуча інтерпретація Вознесенки як тюркського поминального комплексу на честь знатної особи, запропонована А.К.Амброзом, спонукала дослідника переглянути й інтерпретацію Глodos. Залишки двох "ровів" він прийняв за частину поминального храму, "затопленого водосховищем", а наявність серед речового комплексу кальцинованих кісток людини пояснив ритуальним жертвоприношенням, приклад якого дійсно знаходимо у Менандра (2, с.217-219). На жаль, уривок (5, с.421-422) обривається, не даючи опис обряду, однак все ж доволі ясно, що відправлення на той світ чотирьох рабів-посланників з їх кінями ніяк не пов'язане з принесенням небіжчику дарів найближчим оточенням – це дві різні церемонії. Найпоширеніший спосіб убивства жертви при поховальному обряді – задушення. Людина ж з Глodos зазнала принаймні двох рублячих ран у області голови та стегна (9, с.72), остання малозрозуміла у